

УДК 81'37'42

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛЕКСИЧНИМИ СИСТЕМАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Філь О. М.

Статтю присвячено аналізу впливу запозиченої англійської термінології зі сфери комп'ютерних технологій на свідомість мовців, особливості її засвоєння різними категоріями мовців. Розглядаються питання адаптації комп'ютерної лексики у мові-реципієнті, можливості ефективного засвоєння і відтворення такої лексики мовцями, питання появи комп'ютерного сленгу у середовищі програмістів та пересічних мовців – пересічних користувачів ПК.

Ключові слова: термін, комп'ютерна лексика, комп'ютерна термінологія, термінологія, запозичення, запозичена лексика, комп'ютерний сленг.

Статья посвящена анализу влияния заимствованной англоязычной терминологии из сферы компьютерных технологий на сознание носителей языка. Рассматривается вопрос адаптации компьютерной лексики языком-реципиентом, возможности усвоения и воспроизведения такой лексики говорящими, вопрос появления компьютерного сленга в среде программистов и обычных пользователей ПК.

Ключевые слова: термин, компьютерная лексика, компьютерная терминология, терминология, заимствование, заимствованная лексика, компьютерный сленг.

The article is devoted to the analysis of the influence of the borrowings of English terminology vocabulary on the speakers' consciousness, features of their learning by different categories of speakers. The questions of adapting the computer vocabulary by linguists, the abilities of effective learning and recreation of this vocabulary by programmers and average speakers (PC users) are considered.

Key words: term, computer vocabulary, computer terminology, terminology vocabulary, borrowing, borrowed lexemes, computer slang.

Одним із джерел запозичення термінів у всіх мовах є міжнародні контакти – комерційні, технічні, наукові, культурні. Особливості розвитку лексичних систем української та польської мов на сучасному етапі пов'язані із стрімким поступом науки та інтенсивним поширенням інформації завдяки розвитку та розповсюдженню комп'ютерних технологій. Одночасно особливої ваги набуло вивчення англійської мови, адже за рахунок англомовних запозичень відбулось поповнення суспільно-політичної лексики, понять зі сфери мистецтва, культури та бізнесу тощо. Сьогодні внаслідок процесу комп'ютеризації усіх сфер життя суспільства з'явилась необхідність засвоєння мовцями комп'ютерної англійської термінології.

Отже, об'єктом нашого дослідження є англійські комп'ютерні терміни в українській та польській мовах, предметом – особливості засвоєння англійської комп'ютерної термінології носіями української та польської мов. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що попри наявність наукових праць, присвячених комп'ютерній термінології у польській та українській мовах (І. Щур, Д. Метілка, М. Масіолек, А. Раміацзек), комп'ютерній лексикографії та лінгвістиці (Є. Карпіловська, Р. Мисак, Б. Ричар), різного роду словників комп'ютерних термінів (Р. Паленичка, П. Цінтергоф, О. Коссак, В. Карачун, Р. Сіренко, П. Фединський, В. Ходаков, Р. Ваґ, А. Марковський, І. Кієнцлер, А. Ридзевський та ін.) залишаються без уваги порівняльні дослідження англомовної комп'ютерної лексики в обох мовах, особливості її засвоєння та функціонування у середовищі носіїв української та польської мов. Матеріалом дослідження слугували словники комп'ютерної термінології, зокрема он-лайн словники [http://tech-buy.pp.ua/slovník-kompyuternogo-argonu-slengu, http://trypillia.narod.ru/articles/sl.htm, http://www.krugosvet.ru/articles/92/1009220/1009220a1.htm,

<http://romanx.webd.pl/klikipedia/index.php?title=Konwerter>, <https://sites.google.com/site/miegab/pismo-chinskie/terminologia-komputerowa>, <http://www.aci.com.pl/mwichary/terminology> та ін.].

Метою статті є показати особливості адаптації комп'ютерної термінології в українській та польській мовах та засвоєння англomовної комп'ютерної термінологіки пересічними мовцями.

Як відомо, термін (від лат. *terminus* “межа, границя”) – це слово, яке має якість позначати наукове поняття, що складає разом з іншими поняттями одну семантичну систему [2, с. 327]. Його обов'язковою характеристикою є однозначність та належність до певної галузі науки або техніки. Не завжди терміни з відповідної галузі є відомими та зрозумілими пересічному мовцеві. Переважно вони мають свою нішу у мовних системах, і їх знання не є обов'язковим для тих мовців, які не займаються певним видом діяльності.

Особливістю саме комп'ютерної термінологіки є потреба її засвоєння звичайними мовцями, а не лише тими особами, які мають справу безпосередньо з інформаційними технологіями. Сьогодні персональні комп'ютери полегшили роботу представникам різних професій, а також студентам та учням. Окремі слова з комп'ютерної термінології набувають статусу “слів повсякденного вжитку”, про що часто свідчить їх “опрацювання” у процесі щоденного спілкування, результатом чого, наприклад, є поява комп'ютерного сленгу як у українській, так і польській мовах. Так, поряд зі словом *комп'ютер* (пол. *komputer*) вживається сленгове – *комп*, пол. *komp* замість *користувач ПК* (пол. *użytkownik PC*) – мовці вживають *хакер* (пол. *haker*), *Інтернет* (пол. *Internet*) називають *інетом*, *нетом* (пол. *net*), *USB – флеш – накопичувач – флешка* (пол. *pendrive*) тощо. Термінологіка зі сфери інформаційних технологій є наближеною до повсякденного життя українських та польських мовців, окрім допомоги в роботі, вона міцно увійшла у галузь дозвілля і особистого життя людей, стала частиною лексики зі сфери побуту, у якій, як відомо, засвоєння нових слів відбувається набагато легше у зв'язку із швидкими темпами впровадження нових винаходів у практику (порівняйте: *модем* (пол. *modem*), *принтер* (пол. *drukarka*), *відео* (пол. *wideo*), *мобільний телефон чи мобіла, мобілка* (пол. *komórka*), *цифровий фотоапарат* (пол. *aparat cyfrowy* тощо).

Характерною прикметою комп'ютерної лексики є її одночасне засвоєння з предметами та поняттями з комп'ютерної галузі, які вона позначає. Процес розуміння, запам'ятовування та використання у спілкуванні термінології з інформаційної сфери значно спрощений завдяки тому, що слово приходить у мову разом із предметом (реалією), і його значення стає порівняно швидко зрозумілим. Якщо розглядати цей процес за допомогою семіотичного трикутника Чарльза Огдена і Айвора Річардса, то стає зрозумілим, що перервана лінія між словоформою і десигнатом набуває суцільного вигляду. Саме завдяки тому, що мовці отримують поняття про предмет одночасно з самим предметом і його назвою, і швидше наступає відповідна мовна реакція (результат адаптації слова у середовищі носіїв мови).

Невід'ємною частиною життя сучасних молодих мовців, а особливо дітей шкільного віку, стає комп'ютер. Порівняно зі своїми ровесниками десять-п'ятнадцять років тому сучасна молодь окрім підручників, книг, телебачення має доступ до інших джерел інформації, зокрема інтернету. Цікаво, що не так давно в програму навчання в середніх школах Великобританії уже включили курс, присвячений історії й розвитку комп'ютерних ігор [1]. Робота з комп'ютером, комп'ютерними програмами, іграми вимагає знання англійської мови. Проведене серед студентів опитування показало, що значення багатьох поширених у ЗМІ запозичених з англійської мови слів залишаються невідомими або відомими лише з певної галузі науки, яку вивчають студенти (історія, менеджмент, соціологія тощо) [3]. Щодо комп'ютерної лексики, то мовцям загалом потрібно докладати якщо не менше зусиль, то менше часу, на її опанування. Адже поняття зі сфери інформаційних технологій є сучасними, актуальними, поширеними, а це сприяє активному засвоєнню комп'ютерних термінів. Потреба у їх розумінні та використанні перевищує бажання їх засвоїти.

Для активного функціонування нових термінів у процесі комунікації необхідно точно зрозуміти семантику кожного нового терміна, щоб носії мови не відчували труднощів при його сприйманні і пізнішому використанні. Англійська комп'ютерна термінологія, як будь-який інший чужомовний елемент, на певному етапі засвоєння

починає наблизитись до словотвірних і фонетичних моделей, характерних для польської чи української мови. Наприклад, набуває здатності виступати джерелом вторинної номінації, починає функціонувати у різних стилях, може відбуватись переосмислення загальноживаних слів, а у випадку комп'ютерної термінології з'являється комп'ютерний сленг (порівняйте, в українській мові вживають слово **черепашка** на позначення модему, **материнка** – материнська плата тощо, у польській **przeглядarka** – з англ. *browser*, **e-handel** з англ. *e-commerce*, **hasło** з англ. *password* тощо). Це зближує нове слово зі словами рідної для мовця мови. Нині словник комп'ютерного сленгу налічує багато слів, а також синонімічних рядів: **computer** > *комп* – *апарат* – *машина* (пол. *komputer* > *komp* – *maszyna*) тощо [1].

Ефективне розуміння, запам'ятовування та використання іншомовного слова у мовленні передбачає також опанування його *звучання, вимови та написання*. Багато комп'ютерних термінів у польській та українській мовах транслітеровані: англ. *bit* – укр. *біт*, пол. *bit*, англ. *monitor* – укр. *монітор*, пол. *monitor*, англ. *server* – укр. *сервер*, пол. *server*, англ. *spam* – укр. *спам*, пол. *spam*, англ. *virus* – укр. *вірус*, пол. *virus*, англ. *hacker* – укр. *хакер*, пол. *hacker* тощо або транскрибовані: англ. *gigabyte* – укр. *гігабайт*, пол. *gigabajt*, англ. *kilobyte* – укр. *кілобайт*, пол. *kilobajt*, англ. *megabyte* – укр. *мегабайт*, пол. *megabajt*, англ. *banner* – укр. *банер*, пол. *banner*, англ. *chat* – укр. *чат*, пол. *chat*, англ. *on-line* – укр. *он-лайн*, пол. *on-line* тощо. Польські мовознавці І. Бартмінська і Й. Бартмінський зазначають, що критерієм засвоєння терміна є не лише відповідність оригіналу, але й *природність* використання у рідній мові, тому у таких випадках чи не меншим злом є [...] побуквенна вимова, яка дозволяє зберегти зв'язок між фонетичною формою і графічною, що є важливим для тих, хто навчається. Запозичення, зазначають дослідники, викривають ряд відмінностей, принесених з мови-джерела, які більшою чи меншою мірою контрастують з рисами мови, що запозичує, і які поступово зникають у процесі асиміляції. Категорія “чужомовності” (“obcości”) слів стає таким чином мовною категорією, а не лише культурологічною і національною [4]. Для основної маси комп'ютерних новинок в українській чи польській мовах немає відповідних слів. Українським і польським фахівцям доводиться використовувати оригінальні англійські терміни на позначення нових явищ, серед професійної лексики і термінології це такі слова як англ. *display* (пол. *display*, укр. *дисплей*), англ. *server* (пол. *serwer*, укр. *сервер*), англ. *cursor* (пол. *cursor*, укр. *курсор*), англ. *faks* (пол. *faks*, укр. *факс*) тощо.

Але певна частина десигнатів зі сфери інформаційних технологій в українській та польській мовах передаються словами рідної мови, скажімо, англ. *attachmant* укр. *прикріплений (файл)*, пол. *załącznik*, англ. *link* укр. *посилання*, пол. *odsyłacz*, англ. *password*, укр. *пароль*, пол. *hasło*, англ. *bookmark*, укр. *закладка*, англ. *pageview* укр. *кількість переглядів*, пол. *odśona strony* тощо.

Звичайно, що словниковий запас комп'ютерної лексики осіб, які працюють у сфері інформаційних технологій, значно вищий, ніж пересічного користувача ПК. Завдяки програмістам-професіоналам поняття з галузі комп'ютерних технологій стають відомими широкому колу мовців: “Спілкування спеціалістів у галузі комп'ютерних технологій – досить помітне явище у сучасному соціальному житті. Воно значно впливає на літературне життя і формує структуру сучасної свідомості” [1]

Програмісти працюють над створенням нових програм, інформаційних сайтів, комп'ютерних ігор тощо. Вони перші “пропускають” через себе нову термінологію і подають її іншим. Наприклад, відвідувачі сайту Something Awful склали список слів, які з'явилися в їхньому лексиконі винятково завдяки комп'ютерним і відеоіграм. Значна частина цих слів має відношення до різних видів зброї: *trebuchet* (середньовічна метальна зброя), *halberd* (алебарда), *cudgel* (куйок). *pilfer* (красти, *Breath of Fire 3*), *reticulating* (нанесення візерунка, *SimCity 2000*), *taciturn* (мовчазний, *Final Fantasy VI*). Як джерело нової лексики користувачі також неодноразово згадували рольову гру *Everquest* [5].

Незважаючи на те, що загалом новітні запозичення створюють значні труднощі у сприйманні їх мовцями, нова англомовна комп'ютерна термінологія за порівняно короткий час входить у лексичні системи і свідомість носіїв української та польської мов. З'являючись у мові фахівців-професіоналів, запозичена комп'ютерна лексика потрапляє у словниковий запас пересічних користувачів ПК, систему мови, займає місце у мовній картині світу обох народів і закріплюється у концептуальному

апараті мовців. Загалом поява запозичень зі сфери інформаційних технологій свідчить про об'єднавчий характер цивілізаційного поступу, стрімке зближення з іншими народами через глобалізаційні процеси у науці і техніці.

Література

1. Альферов В. Комп'ютерний сленг у сприйнятті гімназиста XXI століття / В. Альферов. – Казань, 2010. – Режим доступу: <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk>. – Назва з екрана.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2002.
3. Романюк О. Особливості сприймання запозиченої лексики молодими мовцями / О. Романюк // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. – Рівне, 2001. – Вип. 9
4. Bartmińska I. Nazwiska obce w języku polskim / I. Bartmińska, J. Bartmiński. – W. : PWN, 1978. – S. 97.
5. Електронний ресурс: <http://novynar.com.ua/tech/6943>. – Назва з екрана.